

*dr Wioletta Nowak*¹

Instytut Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Wrocławski

Azjatycki model pomocy rozwojowej

W pierwszej dekadzie XXI w. nastąpił znaczny wzrost poziomu pomocy rozwojowej. Do największych donatorów należą kraje członkowskie DAC². Od 2005 roku łącznie przeznaczają one ponad 100 mld USD rocznie na cele rozwojowe. Ponadto, coraz większą rolę na międzynarodowej arenie odgrywają arabscy darczyńcy (Arabia Saudyjska, Kuwejt, Zjednoczone Emiraty Arabskie) oraz kraje określane mianem nowych donatorów: Chiny, Brazylia, Indie, Republika Południowej Afryki czy Rosja.

Każda grupa donatorów kieruje się własnymi zasadami udzielania pomocy. Najbardziej sformalizowana jest pomoc krajów OECD. W 1969 r. wprowadzono definicję oficjalnej pomocy rozwojowej (*Official Development Assistance* – ODA). Przez ODA rozumie się pomoc w formie dotacji lub pożyczek (zawierających komponent dotacji o wartości przynajmniej 25% udzielonej pożyczki) przeznaczaną na wsparcie rozwoju gospodarczego w kraju odbiorcy. Świadczenie pomocy zależy od spełnienia określonych warunków przez kraje, do których jest ona kierowana.

Cele, na które kraje DAC przeznaczały pomoc zmieniały się wraz z obowiązującą w danym okresie doktryną rozwoju gospodarczego oraz sytuacją polityczną w świecie. Na początku XXI wieku przygotowano wiele dokumentów zawierających wskazówki i zalecenia dla donatorów odnośnie do sposobu świadczenia pomocy. W zależności od zaleceń, kraje DAC w pierwszej kolejności miały przeznaczać pomoc na redukcję ubóstwa, zrównoważony rozwój, czy zwiększenie potencjału handlowego krajów odbiorców. Następnie głównym celem pomocy rozwojowej stało się promowanie równości płci, wzmocnienie

¹ Adres korespondencyjny: Instytut Nauk Ekonomicznych, ul. Uniwersytecka 22/26, 50-145 Wrocław, e-mail: wnowak@prawo.uni.wroc.pl.

² DAC (*Development Assistance Committee*) – Komitet Pomocy Rozwojowej. Głównym zadaniem DAC jest koordynowanie pomocy udzielanej przez najbardziej rozwinięte kraje OECD krajom rozwijającym się i krajom transformującym swoje gospodarki.

pozycji kobiet, zapobieganie konfliktom, a ostatnio poprawa jakości rządzenia w krajach beneficjentach. Ponadto, DAC zaleca bezzwrotną formę pomocy [Nowak, 2014, s. 460].

Japonia i Korea Południowa są członkami Komitetu Pomocy Rozwojowej³, natomiast Chiny stają się jednym z głównych nowych donatorów. Państwa te stosują bardzo zbliżone strategie udzielania pomocy określane w literaturze mianem azjatyckiego modelu świadczenia pomocy rozwojowej.

Celem artykułu jest analiza podobieństw i różnic w japońskiej, koreańskiej i chińskiej polityce pomocy rozwojowej. W przypadku Japonii i Korei, poziom i kierunki pomocy zbadano na podstawie danych OECD dotyczących oficjalnej pomocy rozwojowej udostępnionych na stronach internetowych [<http://stats.oecd.org>]. Dla Japonii przeanalizowano szeregi czasowe obejmujące okres 1965–2012, a dla Korei dane z lat 1990–2012. System pomocy zagranicznej Chin nie jest transparentny i pełne dane nie są dostępne na oficjalnych stronach rządowych. W związku z tym, wykorzystano szacunkowe dane opublikowane w literaturze przedmiotu.

CHARAKTERYSTYKA POMOCY ROZWOJOWEJ JAPONII I KOREI

Japonia i Korea mają doświadczenie zarówno jako odbiorcy, jak i dawcy pomocy. Najwcześniej w roli donatora wystąpiła Japonia. Korea została ostatecznie usunięta z listy odbiorców pomocy OECD/DAC w 2000 roku.

Po II wojnie światowej Japonia była jednym z głównych odbiorców pomocy zagranicznej. Stany Zjednoczone w ramach programu GARIOA i EROA⁴ przekazały Japonii około 2 mld USD do 1951 roku. W 1947 r. 80% tych środków zostało przeznaczonych na import żywności i surowców, np. bawełny, nawozów, ropy naftowej, rud żelaza. Ponadto, od Banku Światowego Japonia uzyskała pożyczki w wysokości 900 mln USD. Zostały one wykorzystane na budowę elektrowni, transportu drogowego oraz kolei. Pożyczki wraz z odsetkami Japonia spłaciła do 1990 r. [Watanabe, 2006, s. 21–22]. Dzięki postawie samopomocy (samozaparcia narodowego) Japończycy efektywnie wykorzystali środki i w krótkim czasie zdołali odbudować gospodarkę.

Korea Południowa otrzymywała pomoc zagraniczną do 1995 roku. Szacuje się, że w ciągu czterech dekad od zakończenia II wojny światowej, otrzymała od Stanów Zjednoczonych, Japonii, europejskich członków DAC, organizacji międzynarodowych i pozarządowych około 13 mld USD w ramach pomocy rozwojowej [Roehrig, 2013, s. 625]. Dzięki konsekwentnej realizacji odpowiedniej

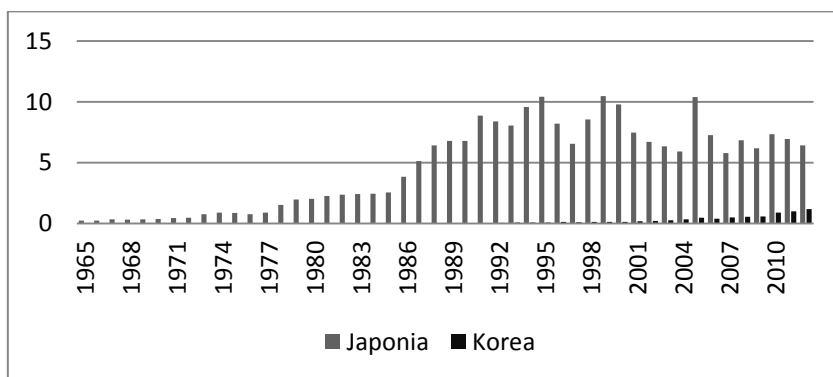
³ Japonia jest członkiem DAC od 1961 r., a Korea od 2010 r.

⁴ GARIOA (*Government Appropriations for Relief in Occupied Areas*) – Rządowy Program Pomocy na Terytoriach Okupowanych, EROA (*Economic Rehabilitation in Occupied Areas*) – Program Odbudowy Gospodarczej na Terytoriach Okupowanych.

polityki gospodarczej i dobrze wykorzystanej pomocy zagranicznej, z bardzo biednego kraju w latach 50. stała się jedną z najbardziej zaawansowanych technologicznie gospodarek pod koniec XX w. W 2013 r., pod względem poziomu PKB zajmowała 4. miejsce w Azji (po Chinach, Japonii i Indiach) i 15. na świecie.

Obecnie Japonia jest jednym z ważniejszych donatorów w świecie. W latach 1992–2000 przeznaczala na dwustronną pomoc rozwojową najwięcej środków ze wszystkich krajów OECD. W pierwszej dekadzie XXI w. rząd japoński zmniejszył wydatki na pomoc rozwojową, ze względu na recesję gospodarki. Mimo tego, Japonia pozostała jednym z pięciu największych darczyńców DAC. Znaczący wzrost poziomu japońskiej pomocy nastąpił w latach 1986–1995. Ponad 10 mld USD przeznaczyła na pomoc w 1995, 1999 i 2005 roku. W latach 1988–2012, Japonia przeciętnie każdego roku na pomoc dwustronną przeznaczała około 7,7 mld USD.

Z kolei, poziom koreańskiej pomocy rozwojowej jest jednym z niższych wśród krajów członkowskich DAC. Warto jednak zauważyć, że w latach 1990–2012 wzrósł on ponad 96 razy, z 12,3 mln do 1183,2 mln USD. W ciągu 23 lat Korea przeciętnie każdego roku przeznaczała na dwustronną pomoc około 321 mln USD. Poziom japońskiej i koreańskiej pomocy rozwojowej w ostatnich dekadach przedstawiono na rysunku 1.

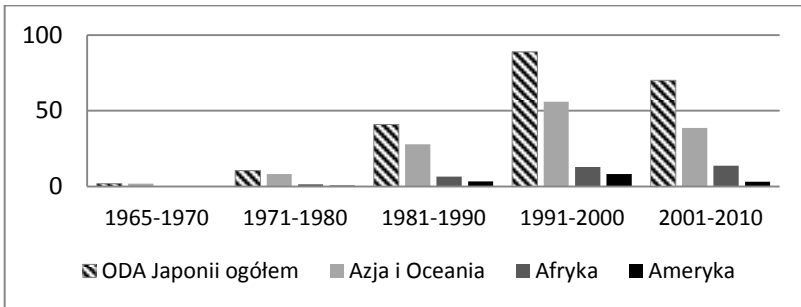

Rysunek 1. Dwustronna pomoc rozwojowa Japonii w latach 1965–2012 i Korei Południowej w latach 1987–2012 (mld USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD (<http://stats.oecd.org/>, dostęp: 03.07.2014 r.).

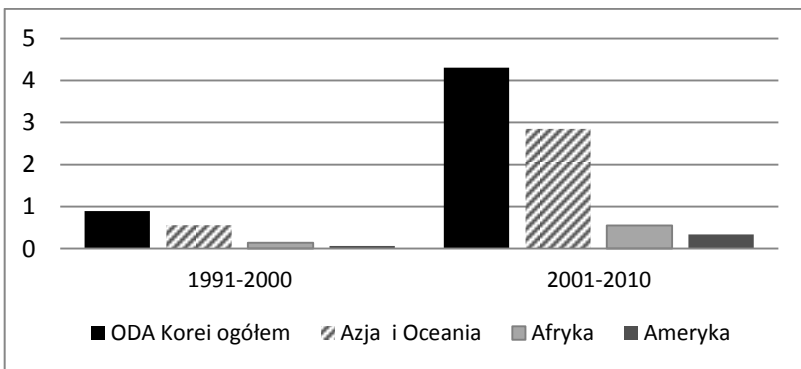
W 2012 roku Japonia przeznaczyła na dwustronną pomoc rozwojową 0,17% swojego dochodu narodowego brutto (DNB). W okresie 1965–2012, tak niski poziom tego wskaźnika odnotowano jedynie w 2007 roku. Jednak, w ciągu badanych 48 lat, wydatki na pomoc rozwojową stanowiły corocznie około 0,25% DNB. Stosunek pomocy rozwojowej do DNB w Korei jest jeszcze niższy, niż w Japonii. W 2012 roku Korea przeznaczyła na pomoc 0,14% swojego DNB.

Największymi beneficjentami japońskiej pomocy rozwojowej są kraje azjatyckie (rysunek 2). Jednak, w kolejnych dekadach odsetek łącznych wydatków przeznaczonych na pomoc dla Azji i Oceanii systematycznie malał, z 77% w latach 70. XX w. do 55% w pierwszej dekadzie XXI w. W tym samym czasie pomoc dla Afryki wzrosła z 14% do 20%. Korea również wpierała głównie kraje azjatyckie (rysunek 3). W latach 2001–2010 na pomoc do Azji i Oceanii przeznaczyła około 70% swojej pomocy rozwojowej.

Rysunek 2. Dwustronna oficjalna pomoc rozwojowa Japonii dla krajów Azji i Oceanii, Afryki oraz Ameryki w latach 1965–2010 (mld USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD (<http://stats.oecd.org/>, dostęp: 03.07.2014 r.).

Rysunek 3. Dwustronna oficjalna pomoc rozwojowa Korei dla krajów Azji i Oceanii, Afryki oraz Ameryki w latach 1991–2010 (mld USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD (<http://stats.oecd.org/>, dostęp: 03.07.2014 r.).

Lista krajów, do których Japonia i Korea głównie kierowały swoją pomoc ulegała zmianom (tabela 1). W latach 1965–2012 największymi odbiorcami japońskiej pomocy rozwojowej liczonej w cenach bieżących były: Chiny, Indonezja, Indie, Wietnam i Filipiny, przy czym Japonia zaczęła intensywnie wspierać Chiny od 1982 r., a Wietnam od 1992 roku. W Afryce Japonia kierowała

pomoc przede wszystkim do Egiptu, Tanzanii, Kenii, Nigerii, Ghany i Zambii. Natomiast w Ameryce Łacińskiej największą pomoc otrzymały: Brazylia, Peru, Honduras, Paragwaj i Nikaragua.

Korea, podobnie jak Japonia, swoją pomoc rozwojową kierowała przede wszystkim do krajów azjatyckich. W latach 1991–2012 największą pomoc od Korei otrzymały takie państwa, jak: Wietnam, Irak, Sri Lanka, Indonezja i Bangladesz. W Afryce koreańska pomoc była kierowana głównie do Angoli, Tanzanii i Ghany, a w Ameryce Południowej do Peru, Ekwadoru i Nikaragui.

Tabela 1. Najwięksi beneficjenci japońskiej i koreańskiej dwustronnej pomocy w latach 1965–2010 (mln USD, ceny bieżące)

Lata	Odbiorcy japońskiej pomocy	Odbiorcy koreańskiej pomocy
1965–1970	Indonezja (460,4), Korea Południowa (361,3), Indie (287,84), Filipiny (223,5), Pakistan (184,9)	–
1971–1980	Indonezja (1930,3), Filipiny (774,5), Bangladesz (753,1), Tajlandia (675,3), Myanmar (663,0)	–
1981–1990	Indonezja (5025,0), Chiny (4802,8), Filipiny (3296,8), Tajlandia (2960,0), Bangladesz (2378,6)	–
1991–2000	Chiny (10 438,2), Indonezja (10 216,5), Indie (5583,0), Tajlandia (5426,4), Filipiny (5004,2)	Chiny (120,5), Indonezja (70,4), Sri Lanka (57,7), Wietnam (56,3), Myanmar (48,3)
2001–2010	Wietnam (6357,5), Chiny (5527,8), Indie (3565,1), Indonezja (2395,5), Afganistan (1908,3)	Irak (401,2), Wietnam (361,6), Indonezja (221,9), Kambodża (214,4), Sri Lanka (212,7)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD (<http://stats.oecd.org/>, dostęp: 03.07.2014 r.).

Sposób zarządzania pomocą rozwojową w Japonii różnił się od standardów krajów DAC czy instytucji międzynarodowych. Harmonizację zasad swojej pomocy z zachodnimi donatorami rozpoczęła dopiero w 2003 roku.

Japońska polityka pomocy rozwojowej zmieniała się w poszczególnych dekadach. W latach 50. i 60. ubiegłego wieku Japonia kierowała pomoc rozwojową, głównie do tych krajów azjatyckich, z którymi nawiązywała współpracę gospodarczą. Celem pomocy było pozyskanie surowców i nowych rynków dla japońskiego eksportu oraz inwestycji. Priorytetem stało się osiągnięcie korzyści narodowych, troska i odpowiedzialność za kraj [Kopiński, 2008, s. 126]. Po kryzysie naftowym z lat 70. japońska pomoc rozwojowa stanowiła narzędzie podtrzymywania dobrych stosunków dyplomatycznych z krajami bogatymi w surowce naturalne. Od lat 90. rośnie wpływ czynników humanitarnych (ubóstwo, ochrona praw człowieka, realizacja Milenijnych Celów Rozwoju) na alokację japońskiej pomocy rozwojowej [Tuman i inni, 2009, s. 219]. W 2002 r.

zadeklarowała zwiększenie pomocy na edukację, opiekę zdrowotną, poprawę jakości wody, budowę sanitariatów i rozwój rolnictwa w krajach rozwijających się [<http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2002>].

Cechą charakterystyczną polityki pomocy rozwojowej Japonii jest brak interwencji w sprawy wewnętrzne krajów beneficjentów. Z jednej strony taka postawa znajduje uzasadnienie historyczne, a z drugiej jest logiczną konsekwencją japońskiej filozofii pomocy rozwojowej. Po okresie kolonizacji krajów azjatyckich i zbrodniach wojennych Japonia chciała zerwać z wizerunkiem kraju agresora. Ponadto, starała się nie dopuścić do tego, by odbiorcy utracili samodzielność i nie byli w stanie sami sobie pomóc. Zadaniem japońskiej pomocy rozwojowej jest wzmocnienie samopomocy w kraju odbiorcy, a nie jej zastąpienie.

Japonia kieruje się zasadą, że rozwój gospodarczy nie może być osiągnięty bez samodzielnych przedsięwzięć ze strony beneficjentów. Pomoc powinna być udzielana przede wszystkim na życzenie kraju odbiorcy. W związku z tym, dużą rolę w pośrednictwie odegrał japoński sektor prywatny. Japońskie firmy poszukiwały projektów rozwojowych, które mogły być realizowane i sfinansowane w ramach japońskiej pomocy. Japonia świadcząc pomoc krajom rozwijającym się jednocześnie wspierała krajowe firmy, które uzyskiwały kontrakty zagraniczne i dostęp do nowych rynków.

Japonia nie świadczy pomocy na pokrycie wydatków bieżących ani nie wspiera budżetu kraju odbiorcy. Jej pomoc jest przeznaczana przede wszystkim na realizację różnego rodzaju projektów. Ma charakter głównie pożyczek, które należy spłacić. Japonia w zasadzie odmawia prośbie krajów rozwijających się w kwestii redukcji długu czy całkowitego umorzenia. Środki przeznaczane na pomoc rozwojową są pożyczone od obywateli. Pochodzą z ich oszczędności, ubezpieczeń na życie oraz funduszy emerytalnych. W związku z tym, nie mogą finansować deficytu budżetowego w kraju czy za granicą. Można je natomiast wykorzystać na inwestycje publiczne czy rządowe pożyczki.

Z japońskich doświadczeń rozwojowych wynika, że bardzo ważnym czynnikiem pobudzającym wzrost gospodarczy jest poprawa infrastruktury ekonomicznej. W związku z tym, pomoc w postaci pożyczek była przeznaczana głównie na realizację dużych projektów infrastrukturalnych w krajach odbiorcach. Przy wsparciu japońskiej pomocy rozwojowej powstawały np. hydroelektrownie, porty morskie, lotniska, drogi, linie kolejowe, mosty czy sieci połączeń telekomunikacyjnych w krajach beneficjentach.

Japońska pomoc w formie grantów jest najczęściej wiązana. Przy jej udzielaniu zaangażowane są głównie japońskie podmioty. Japonia usiłuje przenieść swoje zaawansowane technologie w rolnictwie, przemyśle i innych dziedzinach do krajów rozwijających się. Jednak w przypadku świadczenia pomocy technicznej kraj odbiorca powinien mieć środki na finansowanie działalności bieżącej, płace dla lokalnych pracowników oraz odpowiednio wykształconą siłę roboczą, która jest w stanie przyswoić sobie nową technologię i umieć ją upo-

wszechniać. Ponadto, system administracyjny odbiorcy powinien być rozwinięty na poziomie umożliwiającym zaangażowanie lokalnych funduszy i zasobów ludzkich. Japonia udzielając pomocy technicznej wymaga zaangażowania środków własnych przez beneficjentów [Takahashi, Sakano, 1999, s. 87].

Korea Południowa zaczęła udzielać pomocy rozwojowej na większą skalę w 1987 roku. Nadwyżka w bilansie płatniczym umożliwiła jej utworzenie Funduszu Współpracy Rozwoju Gospodarczego (*Economic Development Cooperation Fund*), którego zadaniem było udzielanie pożyczek krajom rozwijającym się. Następnie w 1991 roku powołała Koreańską Agencję Współpracy Międzynarodowej (*Korean International Cooperation Agency – KOICA*) zajmującą się koordynacją grantów i pomocy technicznej. KOICA podlega Ministerstwu Spraw Zagranicznych i Handlu.

Koreańskie podejście do świadczenia pomocy rozwojowej w pierwszej dekadzie XXI wieku wykazuje wiele cech wspólnych z japońską polityką pomocy rozwojowej z lat 80. Udzielanie pomocy stało się dla Korei ważnym narzędziem budowania oraz zacieśniania więzi gospodarczych z krajami beneficjentami. Podobnie jak Japonia, Korea wspiera głównie kraje, z którymi handluje lub które mogą stać się jej partnerami handlowymi w przyszłości. Z badań empirycznych Kanga, Lee i Parka [2011, s. 26] wynika, że pomoc rozwojowa w dużym stopniu przyczyniała się do zwiększenia napływu koreańskich i japońskich inwestycji do odbiorców. Natomiast pomoc pozostałych donatorów DAC, albo nie miała związku z ich bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi, albo stanowiła dla nich substytut.

Korea nie ingeruje w sprawy wewnętrzne kraju odbiorcy. Wspiera natomiast projekty poprawy jakości rządzenia nawiązujące do koreańskich doświadczeń. Po II wojnie światowej, w stosunkowo krótkim czasie osiągnęła duży sukces gospodarczy. Zdobyła jedyne w swoim rodzaju doświadczenie w walce z ubóstwem i poprawie standardu życia na terenach wiejskich⁵. Obecnie wykorzystuje je do tworzenia własnego programu pomocy rozwojowej. Zaleca, by wspierane kraje naśladowały koreański model rozwoju gospodarczego [Watson, 2012, s. 82–83].

Sukces gospodarczy Korei nie byłby możliwy bez samozaparcia narodowego. W związku z tym, dla Koreańczyków istotne jest, by pomoc otrzymywały kraje, które same chcą sobie pomóc.

Koreańska pomoc jest przeznaczana na realizację małych projektów, ponieważ Korea udziela pomocy wielu krajom, ale na stosunkowo niskim poziomie. Odwołując się do własnego doświadczenia i roli akumulacji wiedzy w koreańskim wzroście gospodarczym, Korea finansuje różnego rodzaju projekty w sferze edukacji, zdrowia, zarządzania oraz informacji i komunikacji w krajach –

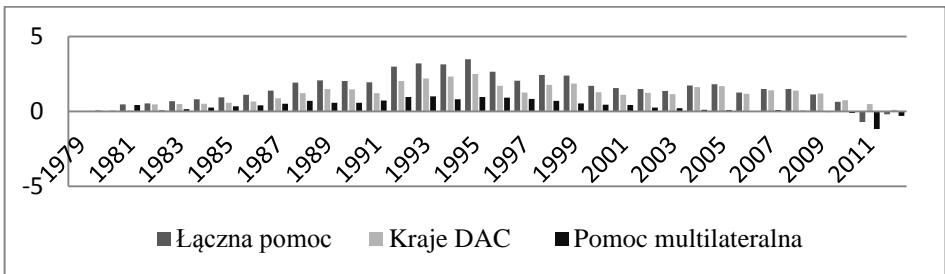
⁵ Na początku lat 70. prezydent Korei Płd. Park Chung Hee zainicjował program modernizacji i rozwoju wsi (Saemaul Undong). Lokalne społeczności wiejskie, na zasadzie współpracy i samopomocy, realizowały małe projekty. Wdrażanie projektów było kontrolowane przez urzędników państwowych.

beneficjentach. Techniczna współpraca jest wzmacniana transferem wiedzy. Pomoc często ma charakter wiązany. Projekty powstające na bazie koreańskiej myśli technicznej i finansowane z koreańskich środków są realizowane przez koreańskie podmioty.

POMOC ROZWOJOWA CHIN

Od lat 50. XX w., Chiny są jednocześnie odbiorcą i dawcą pomocy rozwojowej, przy czym stają się donatorem głównie w okresach, w których same otrzymują mniej pomocy. Pierwszym ważnym darczyńcą Chin był Związek Radziecki. W latach 1949–1960 dostarczał on chińskiej gospodarce surowców, sprzętu, technologii, wiedzy i wykwalifikowanej siły roboczej. Dzięki tej pomocy możliwa była realizacja pierwszego chińskiego planu pięcioletniego (1953–1957). Ponownie Chiny zaczęły otrzymywać pomoc rozwojową po 1978 roku. Chińskie reformy rynkowe były początkowo wspierane przez instytucje międzynarodowe, a następnie kraje DAC. Największą pomoc bilateralną Chiny otrzymały od Japonii. Poziom pomocy systematycznie zwiększał się do 1995 roku⁶. W latach 2011–2012 pomoc, którą Chiny otrzymały od krajów rozwiniętych i instytucji międzynarodowych była niższa niż poziom pożyczek zwróconych Bankowi Światowemu i Japonii.

Dane dotyczące oficjalnej pomocy rozwojowej dla Chin w latach 1979–2012 przedstawiono na rysunku 4.

Rysunek 4. Oficjalna pomoc rozwojowa dla Chin w latach 1979–2012 (mld USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD (<http://stats.oecd.org/>, dostęp 03.07.2014 r.).

W chińskiej polityce pomocy rozwojowej można wyróżnić trzy okresy. Pierwszy obejmuje lata 1950–1978. Na początku lat 50. Chiny dostarczały pomoc materialną do Korei Północnej i Wietnamu. Po rozłamie radziecko-

⁶ Zmniejszenie pomocy w latach 1990–1991 było reakcją donatorów na krwawe stłumienie protestów na placu Tiananmen w 1989 roku.

-chińskim w 1960 r. zwiększyły pomoc do krajów rozwijających się. Jej odbiorcami były przede wszystkim kraje afrykańskie. Chiny udzielały pomocy głównie ze względów politycznych i dyplomatycznych (rywalizacja ze Związkiem Radzieckim o wpływy w krajach rozwijających się oraz uznanie na arenie międzynarodowej Chińskiej Republiki Ludowej).

W latach 1979–1994 podejście Chin do świadczenia pomocy rozwojowej stało się bardziej pragmatyczne. Pomoc udzielona innym krajom rozwijającym się miała jednocześnie przyczyniać się do rozwoju chińskiej gospodarki. Stała się narzędziem ułatwiającym nawiązywanie współpracy gospodarczej z beneficjentami. Chiny przeznaczały środki głównie na realizację projektów rozwojowych przynoszących wzajemne korzyści [Nowak, 2015, s. 204].

Znacznie ściślejsze powiązanie chińskiej pomocy rozwojowej z handlem i inwestycjami zagranicznymi w celu rozwoju międzynarodowej współpracy gospodarczej nastąpiło w drugiej połowie lat 90. Ogłoszenie Wielkiego planu handlu i współpracy gospodarczej (*Grand Plan of Trade and Economic Cooperation*) oraz powstanie Banku Exportowo-Importowego Chin (EXIM Bank) w 1994 r., zapoczątkowało trzeci okres w chińskiej polityce pomocy rozwojowej [Kobayashi, Shimomura, 2013, s. 55].

Obecnie pomoc rozwojowa jest traktowana jako ważne narzędzie polityki zagranicznej, które umożliwia osiągnięcie założonych celów ekonomicznych, strategicznych i dyplomatycznych. Pomoc ma ułatwić dostęp do surowców naturalnych i produktów rolnych, ułatwić zawieranie transakcji gospodarczych, a także tworzyć dobry klimat dla chińskiego eksportu oraz inwestycji. Ponadto, pomoc zagraniczna jest udzielana tym krajom, które popierają politykę „jednych Chin” i nie uznają Tajwanu oraz stanowią wsparcie dla Chin w organizacjach międzynarodowych (poparcie dla chińskich inicjatyw na forum ONZ, WTO, G-20).

Chiny udzielając pomocy rozwojowej kierują się kilkoma zasadami. Do najważniejszych należą: traktowanie krajów odbiorców jako równorzędnych partnerów, poszanowanie ich suwerenności (systemu politycznego, wybranej drogi rozwoju gospodarczego), wspieranie krajów beneficjentów w samodzielnym osiągnięciu rozwoju gospodarczego, a nie uzależnianie ich od pomocy zagranicznej, niestawianie politycznych warunków przy udzielaniu pomocy oraz osiąganie wzajemnych korzyści [*White Paper on China's Foreign Aid*, 2011].

W Chinach nie ma jednej instytucji, która zajmuje się koordynowaniem pomocy zagranicznej. Na przykład, zarządzaniem pomocą w formie grantów i nieoprocentowanych pożyczek zajmuje się Ministerstwo Handlu. Natomiast niskooprocentowane pożyczki są udzielane przez EXIM Bank. W świadczenie pomocy na cele rozwojowe zaangażowane są także różne ministerstwa oraz Bank Rozwoju Chin.

Ze względu na dużą liczbę instytucji świadczących pomoc rozwojową, różne jej formy (pomoc często jest częścią pakietu inwestycyjnego czy umowy handlowej) oraz brak systematycznie publikowanych oficjalnych danych, trudno jest dokładnie określić rozmiary chińskiej pomocy rozwojowej.

X. Li i J. Wu [2011, s. 29] szacują, że Chiny przeznaczyły 48,3 mld RMB na pomoc w latach 1950–1978, 44 mld RMB w latach 1978–2000 oraz 73,7 mld RMB w latach 2001–2009. Według *White Paper on China's Foreign Aid* [2011], do 2009 r. największymi beneficjentami chińskiej pomocy były kraje afrykańskie (46%), następnie kraje Azji (33%) i Ameryki Łacińskiej (13%). Pomoc dla tych ostatnich znacząco wzrosła w latach 2007–2013⁷. W Afryce Chiny kierują pomoc głównie do Angoli, Demokratycznej Republiki Konga, Etiopii, Gabonu, Mozambiku, Nigerii i Sudanu. Głównymi beneficjentami chińskiej pomocy w Azji są Myanmar, Kambodża, Laos i Wietnam. Natomiast w Ameryce Łacińskiej największą pomoc od Chin uzyskały: Wenezuela, Argentyna, Brazylia, Ekwador i Meksyk.

Obecnie Chiny udzielają pomocy zagranicznej ponad stu krajom. Do beneficjentów należą zarówno kraje biedne, jak i takie, w których standard życia znacznie przewyższa poziom życia Chińczyków.

ZAKOŃCZENIE

Kraje udzielające pomocy dwustronnej często stają przed dylematem: czy należy kierować się przede wszystkim potrzebami krajów odbiorców, czy też celem nadrzędnym polityki pomocy powinna być realizacja własnych interesów narodowych. Inaczej mówiąc, priorytetem w polityce pomocy rozwojowej mogą być względy humanitarne (redukcja ubóstwa, poprawa standardu życia w krajach odbiorcach) lub donatorzy udzielając pomocy mogą kierować się celami ekonomicznymi (pogłębienie relacji handlowych, tworzenie dogodnych warunków dla inwestycji zagranicznych, pozyskanie bezpiecznych rynków surowców) i politycznymi (budowanie wzajemnego zaufania, wzmocnienie bezpieczeństwa narodowego w wyniku sojuszy, zapewnienie poparcia w organizacjach międzynarodowych, zwiększenie znaczenia kraju na arenie międzynarodowej, manifestacja potęgi ekonomicznej i przywództwa międzynarodowego).

W przypadku Japonii, Korei Południowej i Chin, polityka pomocy rozwojowej została podporządkowana osiągnięciu korzyści narodowych. Kraje tę pomoc rozwojową zastępują współpracą rozwojową. Unikają hierarchicznej relacji donator – odbiorca i nie interweniują w sprawy wewnętrzne krajów beneficjentów. Zadaniem pomocy jest zwiększenie siły nabywczej krajów odbiorców oraz umożliwienie darczyńcom dostępu do nowych rynków zbytu. Pomoc nie zastępuje, ale ułatwia napływ inwestycji zagranicznych od donatorów. Często jest skutecznym narzędziem dyplomacji surowcowej.

⁷ Szacuje się, że w latach 2005–2013 kraje Ameryki Łacińskiej otrzymały od Chin około 100 mld USD pomocy w formie niskooprocentowanych pożyczek [http://www.ase.tufts.edu/gdae/policy_research/NewBanks.html].

Według azjatyckich darczyńców pomoc ma wzmacniać postawę samopomocy w krajach odbiorcach, a nie ją zastępować. W związku z tym, najczęściej ma formę pożyczek, które trzeba spłacać. Perspektywa spłaty wymusza bardziej przemyślane inwestycje rozwojowe oraz wzrost dyscypliny fiskalnej w krajach odbiorcach. Pomoc jest przeznaczana głównie na realizację określonych projektów mających na celu poprawę infrastruktury.

Według Chin, Japonii i Korei pomoc rozwojowa stymuluje wzrost gospodarczy, gdy jest wzmocniona napływem inwestycji od donatora i jednocześnie rośnie wymiana handlowa między donatorem i odbiorcą.

BIBLIOGRAFIA

- Kang S.J., Lee H., Park B., 2011, *Does Korea follow Japan in foreign aid? Relationships between aid and foreign investment*, "Japan and the World Economy", No. 23(1). <http://dx.doi.org/10.1016/j.japwor.2010.06.001>
- Kobayashi T., Shimomura Y., 2013, *Aid Volume in Historical Perspective [w:] A Study of China's Foreign Aid: An Asian Perspective*, red. Y. Shimomura, H. Ohashi, Palgrave Macmillan. <http://dx.doi.org/10.1057/9781137323774.0010>
- Kopiński D., 2008, *Japońska pomoc rozwojowa na rozdrożu: merkantylizm versus humanitaryzm*, *Ekonomia i Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze* 19. *Studia Azjatyckie*, red. B. Drelich-Skulska, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Li X., Wu J., 2011, *China's Foreign Aid: Historical Evolution, Architecture and Challenges* <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/EmergingAsianApproachestoDevelopmentCooperationConferencePapers.pdf>.
- Nowak W., 2014, *The Evolution of Development Assistance*, "Journal of US-China Public Administration", No. 11(5).
- Nowak W., 2015, *China's Development Aid Strategies*, "Chinese Business Review", No. 14(4). <http://dx.doi.org/10.17265/1537-1506/2015.04.004>
- Roehrig T., 2013, *South Korea, Foreign Aid, and UN Peacekeeping: Contributing to International Peace and Security as a Middle Power*, "Korea Observer", No. 44(4).
- Takahashi M., Sakano T., 1999, *Can "the Miracle" be Replicated?: Official Development Assistance and Technological Transfer from Japan to East Asia and Southern Africa*, "Journal of Development Societies", No. 15(1).
- Tuman J.P., Strand J.R., Emmert C.F., 2009, *The Disbursement Pattern of Japanese Foreign Aid: A Reappraisal*, "Journal of East Asian Studies", No. 9(2).
- Watanabe T., 2006, *How Should Japanese ODA be Viewed? The Importance of Support for Self-Help Efforts*, "Asia-Pacific Review", No. 13(2). <http://dx.doi.org/10.1080/13439000601028982>
- Watson I., 2012, *Governments and NGO's in Asian Overseas Development Assistance: Assessing South Korea's Model of Foreign Aid*, "Asian Studies Review", No. 36(1). <http://dx.doi.org/10.1080/10357823.2011.652067>
- White Paper on China's Foreign Aid*, 2011, http://english.gov.cn/official/2011-04/21/content_1849913.htm.

Streszczenie

Od początku XXI wieku obserwuje się wzrost poziomu pomocy rozwojowej. W udzielanie pomocy krajom rozwijającym się są zaangażowane nie tylko najbardziej rozwinięte gospodarki świata, ale także arabskie kraje naftowe i gospodarki wschodzące. Każda grupa donatorów kieruje się własnymi zasadami udzielania pomocy.

Obecnie do najważniejszych azjatyckich donatorów należą Japonia i Chiny. Kraje te wraz z Koreą Południową stosują bardzo zbliżone strategie udzielania pomocy rozwojowej. Przede wszystkim, politykę pomocy rozwojowej podporządkowały osiągnięciu korzyści narodowych. Japonia, Chiny i Korea Południowa pomoc rozwojową zastąpiły współpracą rozwojową. Unikają hierarchicznej relacji donator – odbiorca i nie interweniują w sprawy wewnętrzne krajów beneficjentów. Często udzielają pomocy w celu zwiększenia siły nabywczej krajów odbiorców i zapewnienia sobie dostępu do nowych rynków zbytu. Pomoc azjatyckich donatorów nie zastępuje inwestycji zagranicznych w krajach – odbiorcach, ale ułatwia ich napływ. Często jest skutecznym narzędziem dyplomacji surowcowej.

Według Japonii, Chin i Korei pomoc ma wzmacniać postawę samopomocy w krajach odbiorcach, a nie ją zastępować. W związku z tym, najczęściej ma formę pożyczek, które trzeba spłacać. Perspektywa spłaty wymusza bardziej przemyślane inwestycje rozwojowe oraz wzrost dyscypliny fiskalnej w krajach odbiorcach. Pomoc jest przeznaczana głównie na realizację określonych projektów mających na celu poprawę infrastruktury.

Polityka pomocy azjatyckich donatorów skupia się na osiągnięciu wzajemnych korzyści wynikających z połączenia pomocy rozwojowej, inwestycji i handlu.

Słowa kluczowe: pomoc rozwojowa, współpraca rozwojowa, rozwój gospodarczy, kraje rozwijające się, ODA

Asian Model of Development Assistance

Summary

Since the beginning of the twenty-first century a huge increase in the level of development assistance has been observed. Development assistance is provided not only by developed countries but also by oil Arab countries and emerging economies. Each group of donors uses its own rules of providing foreign aid.

Nowadays, Japan and China are the most important Asian donors. The mentioned countries together with South Korea use very similar development assistance strategies. First of all, their policies of development assistance are subordinated to achieving national benefits. Japan, China and South Korea replaced development assistance with development cooperation. They try to avoid the hierarchical relation donor-recipient country and do not interfere in the inner affairs of their recipients. They often provide foreign aid to increase a purchasing power of recipients and to secure an access to new markets. Asian development assistance does not replace foreign investments but facilitates their inflow to recipient countries. It is also an effective tool of the resource diplomacy.

Japan, China and South Korea claim that development assistance should support self-help efforts of recipients not replace them. As a result, Asian foreign aid is mainly provided in form of loans which must be repaid. The perspective of repayment forces more thoughtful development investments and increases fiscal discipline in recipient countries. Asian aid is primarily directed to infrastructure projects.

Development assistance policy of Asian donors focuses on mutual benefits that result from the combination of aid, investments and trade.

Keywords: development assistance, development cooperation, economic development, developing countries, ODA

JEL: F35, O11, O19